

MAGDALENA JANOWICZ

Uniwersytet Szczeciński

USTALANIE WARTOŚCI GODZIWEJ ZGODNIE Z PROJEKTEM NOWEGO MSSF

Wprowadzenie

Wartość godziwa jako jedna z możliwych do zastosowania metod wyceny już od dawna wzbudza wiele kontrowersji. Choć posiada wielu zwolenników, podlega ona również ciągłej krytyce. To właśnie wykorzystanie wartości godziwej widzi się niekiedy jako przyczynę niedawnego kryzysu finansowego¹. Krytycy wyrażają również swoje wątpliwości co do tego, czy wartość godziwa faktycznie może zostać uznana za „godziwą” i oddaje rzeczywistą wartość wycenianego składnika majątku².

Bez względu na to, czy krytykę wartości godziwej uznaje się za słuszną, czy też nie, wartości tej nie można odrzucić jako jednej ze stosowanych metod wyceny, nie proponując niczego w zamian. Jednakże, aby można było ją stosować, niezbędne jest określenie precyzyjnych zasad jej ustalania. Dostrzegając konieczność ich wprowadzenia, Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (IASB) rozpoczęła w 2006 roku prace nad stworzeniem standardu poświęconego jedynie wartości godziwej. Opracowywany standard jest jednocześnie częścią większego projektu IASB, którego celem jest harmonizacja przepisów MSSF

¹ T. Mccollum, *Fair value under fire: new objectives for presenting financial statements management overlooks HR risks changing priorities for*, <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/190852299.html>, grudzień 2008.

² R. Berman, *Fair value is not fair*, <http://www.accountancyage.com/accountancyage/analysis/2231374/fair-value-fair>, listopad 2008.

z amerykańskimi GAAP, i został przygotowany wspólnie z amerykańską Radą Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB)³.

Projekt standardu definiuje wartość godziwą oraz związane z nią podstawowe pojęcia, wskazuje metody, jakie można zastosować do ustalania wartości godziwej, oraz hierarchię ustalania wartości godziwej (wykorzystanie wartości wejściowych⁴). Określa on również, jakie informacje związane z ustaloną wartością godziwą jednostka powinna ujawnić w swoim sprawozdaniu finansowym. Po wejściu w życie standard będzie miał zastosowanie do wszystkich MSSF/MSR, które wymagają użycia wartości godziwej lub zezwalają na jej użycie. Należy podkreślić, że projekt standardu zawiera instrukcje dotyczące zasad wyceny majątku w wartości godziwej oraz zakres związanych z tym ujawnień, nie wskazuje jednakże, kiedy takiej wyceny należy dokonać, gdyż wytyczne w tym zakresie znajdują się w odpowiednich MSSF/MSR.

Celem artykułu jest zaprezentowanie zasad wyceny majątku w wartości godziwej zgodnie z wytycznymi zaprezentowanymi w projekcie.

1. Definicja wartości godziwej w ujęciu projektu standardu

Obecnie wartość godziwą w MSSF, podobnie jak w Ustawie o rachunkowości, definiuje się jako „kwotę, za jaką na warunkach rynkowych składnik aktywów mógłby zostać wymieniony, a zobowiązanie uregulowane, pomiędzy zainteresowanymi i dobrze poinformowanymi stronami transakcji”⁵. Definicję tę uznano jednak za niewystarczającą. W opinii autorów projektu standardu posiada ona następujące mankamenty:

- a) nie precyzuje, czy jednostka nabywa, czy zbywa składnik aktywów;

³ Warto zaznaczyć, że bazą opracowanego projektu standardu jest FAS 157 *Wycena w wartości godziwej*. Co prawda kategorię wartości godziwej wykorzystują zarówno amerykańskie GAAP, jak i MSSF, jednakże przepisy amerykańskie uznano za dokładniejsze i spójniejsze, stąd też idea wykorzystania FAS 157 w projekcie (por. *Exposure Draft. Snapshot: Fair Value Measurement*, IASB, <http://www.iasb.org/Current%20Projects/IASB%20Projects/Fair%20Value%20Measurement/Fair%20Value%20Measurement.htm>, June 2009).

⁴ W języku angielskim użyto słowa *input*, które oznacza między innymi „wkład”, „wejście” lub „dane wejściowe”, biorąc jednak pod uwagę specyfikę omawianych zagadnień, autorka zdecydowała się na wykorzystanie terminu „wartość wejściowa”.

⁵ MSR 2 Zapasy, w: Rozporządzenie komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. Urz. UE L320, par. 6.

- b) nie wyjaśnia, jak należy rozumieć wyrażenie „regulacja zobowiązania”, gdyż definicja wartości godziwej nie odnosi się do kredytodawcy, lecz do dwóch dobrze poinformowanych i zainteresowanych stron transakcji;
- c) nie określa wyraźnie, czy wymiana składnika aktywów/regulacja zobowiązania ma miejsce na dzień wyceny czy inny dzień⁶.

Uwzględniając te spostrzeżenia oraz porównując definicję zastosowaną w MSSF z definicją funkcjonującą w przepisach amerykańskich, zdecydowano się wykorzystać definicję zawartą w FAS 157 *Wycena w wartości godziwej*. Uznano, że mimo wykorzystania innych sformułowań oddaje ona istotę wartości godziwej, a co więcej, dokonuje tego w sposób bardziej precyzyjny, niż ma to miejsce w MSSF. W związku z tym zaproponowana w projekcie standardu definicja za **wartość godziwą** uznaje cenę, którą otrzymano by na dzień wyceny, sprzedając składnik aktywów lub dokonując cesji zobowiązania w regularnej⁷ transakcji pomiędzy uczestnikami rynku⁸.

Oprócz wartości godziwej standard definiuje również podstawowe pojęcia z nią związane, takie jak:

- regularna transakcja,
- najbardziej korzystny rynek,
- uczestnik rynku,
- cena.

Co rozumie się pod pojęciem **regularnej transakcji**? Zgodnie z definicją zawartą w projekcie, jest to transakcja zakładająca, że wyceniany składnik majątku (składnik aktywów bądź zobowiązanie) znajdował się na rynku przez pewien okres przed dniem, na który dokonuje się wyceny, podlegając w tym czasie procesom rynkowym typowym dla transakcji związanych z tym składnikiem aktywów lub zobowiązaniem. Innymi słowy – nie może to być transakcja wymuszona pewnymi zdarzeniami, np. wymuszoną likwidacją jednostki gospodarczej⁹.

Wycena w wartości godziwej wymaga również założenia, że transakcja, o której mowa w definicji, ma miejsce na najbardziej korzystnym rynku, do któ-

⁶ *Basis for Conclusions. Exposure Draft ED/2009/5: Fair Value Measurement*, IASFC, Londyn 2009, par. BC 17, s. 7.

⁷ W oryginale użyto słowa *orderly*, które oznaczać może zarówno „zorganizowany”, jak i „regularny”, zdaniem autorki, przymiotnik „regularny” w znaczeniu „normalny, typowy; zgodny z regulami” (por. *Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/lista.php?co=regularny>) lepiej oddaje znaczenie sformułowania.

⁸ *Exposure Draft ED/2009/5. Fair Value Measurement*, IASFC, Londyn 2009, par. 1, s. 13.

⁹ *Ibidem*, par. 7, s. 14.

rego ma dostęp dana jednostka gospodarcza. Za **najbardziej korzystny rynek** uznaje się ten rynek, na którym otrzymano by maksymalną możliwą do osiągnięcia cenę za dany składnik aktywów lub na którym można by scedować zobowiązanie za minimalną kwotę, uwzględniając koszty zawartej transakcji oraz transportu¹⁰. Należy jednocześnie zaznaczyć, że standard nie wymaga od jednostek przedsięwzięcia wyczerpujących poszukiwań najbardziej korzystnego rynku i przyjmuje, że za rynek ten można uznać rynek, na którym jednostka dokonałaby zazwyczaj takiej transakcji¹¹.

Projekt precyzuje również, kogo można określić mianem **uczestnika rynku**. Zgodnie z nim, uczestnikami rynku są kupujący i sprzedający na najbardziej korzystnym rynku, którzy posiadają następujące cechy¹²:

- a) niezależność (niepowiązane ze sobą strony ewentualnej transakcji);
- b) dostęp do informacji (dysponują informacjami wystarczającymi do podjęcia decyzji inwestycyjnych, ponadto zasób posiadanych przez nich informacji dotyczących składnika aktywów lub zobowiązania jest taki sam jak jednostki dokonującej wyceny);
- c) chęć¹³ i możliwość zawarcia transakcji dotyczącej danego składnika aktywów lub zobowiązania.

Warto zaznaczyć, że zgodnie z projektem, wyceny w wartości godziwej należy dokonać na podstawie założeń, z których korzystaliby uczestnicy rynku, ustalając cenę składnika majątku podlegającego wycenie. W związku z tym każda jednostka powinna zidentyfikować cechy wyróżniające uczestników rynku, rozważając jednocześnie cechy charakterystyczne dla¹⁴:

- danego składnika aktywów lub zobowiązania,
- najbardziej korzystnego rynku dla danego składnika majątku,
- uczestników rynku, z którymi jednostka zawarłaby transakcję.

Kolejne pojęcie, czyli **cena**, zostało zdefiniowane jako wartość wyjściowa, którą w tym przypadku jest cena sprzedaży¹⁵. Ze względu na swoją naturę¹⁶ cena

¹⁰ *Ibidem*, par. 8, s. 14.

¹¹ *Ibidem*, par. 10, s. 15.

¹² *Ibidem*, par. 13, s. 15.

¹³ Projekt standardu kładzie nacisk na fakt, że transakcja nie może być wymuszona szczególną sytuacją.

¹⁴ *Exposure Draft ED/2009/5...*, par. 14, s. 16.

¹⁵ *Ibidem*, par. 16, s. 16.

¹⁶ E.A. Hendriksen, M.F. van Breda, *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002, s. 501.

ta nie może być powiększana o dodatkowe koszty związane z transakcją, które, o ile wystąpią, powinny zostać ujęte zgodnie z odpowiednimi MSR/MSSF¹⁷. Projekt standardu wyraźnie zastrzega, iż koszty transakcji nie obejmują kosztów transportu składnika majątku na najkorzystniejszy rynek lub z najkorzystniejszego rynku do jednostki.

Opracowywany standard wyjaśnia również ewentualne wątpliwości związane z ujęciem kosztów transportu. Jeżeli lokalizacja składnika majątku podlegającego wycenie jest jego cechą charakterystyczną (dotyczy to na przykład towarów), to cena takiego składnika powinna zostać skorygowana o koszty jego transportu¹⁸. W takim przypadku wartość godziwa tego składnika majątku będzie równa jego cenie sprzedaży pomniejszonej o koszty transportu.

Projekt zawiera również dodatkowe wytyczne w zakresie ustalania wartości godziwej (ceny), nakazując między innymi założenie, że nabywca danego składnika aktywów wykorzystywałaby go w najlepszy możliwy sposób¹⁹ lub, w przypadku zobowiązań, „spojrzanie” na zobowiązanie od strony posiadacza składnika aktywów, z którym zobowiązanie jest związane²⁰.

2. Metody ustalania wartości godziwej

Ustalenie wartości godziwej danego składnika majątku wymaga zastosowania odpowiednich metod (technik) wyceny. W tym obszarze projekt nie wprowadza żadnych rewolucyjnych zmian, wykorzystując metody stosowane dotychczas. Jediną różnicą w stosunku do sytuacji obecnej jest bezpośrednio wskazanie możliwych do wykorzystania metod wyceny.

¹⁷ *Exposure Draft ED/2009/5...*, par. 16, s. 16.

¹⁸ *Ibidem*. Rozwiązanie to uzasadniono następująco: koszty transakcji związane są jedynie z samą transakcją i nie decydują o cechach charakterystycznych danego składnika majątku, a ich wysokość zależy od sposobu dokonania transakcji. Z kolei koszty transportu są efektem zdarzenia, które ma wpływ na jedną z cech charakterystycznych danego składnika aktywów lub zobowiązania (lokalizacja), a w związku z tym cena danego składnika majątku powinna je uwzględnić, jeżeli wystąpią (*Basis for Conclusion...*, par. BC 48, s. 13).

¹⁹ Oznacza to w sposób maksymalizujący wartość danego składnika/grupy aktywów lub zobowiązania, zakładając oczywiście, że dany sposób wykorzystania tychże składników majątku jest fizycznie możliwy/zgodny z prawem/wykonalny finansowo na dzień wyceny (por. *Exposure Draft ED/2009/5...*, par. 17, s. 17).

²⁰ Na przykład chcąc wycenić w wartości godziwej zobowiązanie związane z emisją dłużnych papierów wartościowych, należałoby ustalić wartość tych papierów wartościowych, gdyż musi ona odpowiadać wartości związanej z nimi zobowiązania.

Projekt standardu zakłada możliwość wykorzystania jednego z trzech sposobów ustalenia wartości godziwej (ceny)²¹:

- podejścia rynkowego,
- podejścia dochodowego,
- podejścia kosztowego.

Podejście rynkowe wykorzystuje ceny oraz inne istotne informacje związane z transakcjami dotyczącymi identycznych lub podobnych składników aktywów lub zobowiązań. Podobnie jak w porównawczych metodach wyceny przedsiębiorstw, zastosowanie ma założenie, że podobne do siebie aktywa powinny być wyceniane i sprzedawane po zbliżonych cenach. Są to metody w miarę proste i szybkie w wykorzystaniu. Przykładem metod stosowanych w ramach tego podejścia może być wspomniane w projekcie wykorzystanie mnożników rynkowych lub wycena przy wykorzystaniu macierzy (*matrix pricing*).

W **podejściu dochodowym** na potrzeby wyceny wykorzystuje się metody polegające na sprowadzeniu do wartości bieżącej kwot pieniężnych związanych z danym składnikiem majątku, które jednostka dopiero otrzyma lub poniesie (na przykład przepływów pieniężnych lub wpływów i wydatków). W tym przypadku wartość godziwa jest ustalana na podstawie bieżących oczekiwań rynku dotyczących tychże kwot. Metody dochodowe są bardziej skomplikowane w wykorzystaniu niż pozostałe metody wyceny. Ponadto w znacznie większym stopniu opierają się na wartościach niepewnych, oszacowanych. Wydaje się również, że ich zastosowanie wymaga posiadania dość specjalistycznej wiedzy i odpowiednich kwalifikacji, w związku z tym zastosowanie metod dochodowych na potrzeby wyceny może wymagać poniesienia dodatkowych kosztów, związanych ze zleceniem wyceny specjalistom. Do metod dochodowych zaliczyć można różnego rodzaju metody ustalające wartość bieżącą czy też modele wyceny opcji. Bardziej szczegółowe wytyczne dotyczące pomiaru wartości bieżącej zawiera Dodatek C do projektu.

W ostatnim ze wspomnianych podejść, **podejściu kosztowym**, cena odzwierciedla kwotę niezbędną dla wymiany (zastąpienia) składnika aktywów (określaną również mianem bieżącego kosztu odtworzenia). Z perspektywy uczestnika rynku (sprzedawcy) cena, którą otrzymałby, jest oparta na wydatku/koszcie, jaki poniósłby nabywca, aby nabyć lub skonstruować składnik majątku o podobnych cechach użytkowych, po dokonaniu odpowiedniej korekty związanej z utratą przydatno-

²¹ *Exposure Draft ED/2009/5...*, par. 38, s. 23–24.

ści²². Są to metody szybkie i proste w zastosowaniu, właściwe dla wyceny rzeczowych składników aktywów.

Jasne i precyzyjne wskazanie możliwych podejść do wyceny w wartości godziwej, a także wskazanie samych metod wyceny z pewnością należy odbierać pozytywnie. Projekt nie stwierdza jednakże, które podejście należy wybrać, wyceniając poszczególne składniki majątku. Nie wskazuje również, kiedy zachodzi konieczność wykorzystania więcej niż jednej metody wyceny w celu weryfikacji otrzymanej wartości, choć dopuszcza taką możliwość, pozostawiając decyzję podmiotom dokonującym wyceny. Nie trzeba dodawać, iż decyzja taka może być w pełni subiektywna.

Warto również zauważyć, że projekt standardu nie zawiera wytycznych dotyczących tego, jakie techniki należałoby wykorzystać w przypadku zastosowania więcej niż jednej metody wyceny. W związku z tym w przypadku wystąpienia takiej sytuacji właściwe wydaje się tutaj wykorzystanie podejścia wywodzącego się z wyceny przedsiębiorstw. Adaptując je na potrzeby projektu, można stwierdzić, że nie należy stosować dwóch metod tego samego typu (na przykład dwóch metod z zakresu podejścia dochodowego), ale metody wykorzystujące dwie różne techniki wyceny, na przykład połączyć podejście dochodowe z podejściem kosztowym.

3. Hierarchia wartości godziwej

W celu zwiększenia spójności i porównywalności wyceny w wartości godziwej, a także związanych z nią ujawnień projekt wprowadza hierarchię wartości godziwej, określając, jakie wartości wejściowe można przyjąć za wartość godziwą oraz w jakiej kolejności należy je wykorzystać. Dostępność odpowiednich wartości wejściowych, a także ich relatywna subiektywność może mieć wpływ na wybór odpowiednich technik wyceny, jednakże przedstawiona w projekcie hierarchia za ważniejsze uznaje wykorzystane wartości wejściowe, a nie metody wykorzystane do ich ustalenia.

²² Warto zaznaczyć, że użyte tutaj sformułowanie *obsolescence*, tłumaczone na język polski jako „utrata przydatności” oznacza dosłownie „starzenie się”. Termin ten jest szerszy niż używane w rachunkowości pojęcie amortyzacja. Obejmuje on fizyczne uszkodzenia oraz funkcjonalną i ekonomiczną utratę wartości (por. *Exposure Draft ED/2009/5...*, par. 38, s. 24).

Najwyższy priorytet (poziom I) przyznano nieskorygowanym cenom podobnych składników aktywów lub zobowiązań, możliwym do zaobserwowania na aktywnych rynkach, do których jednostka ma dostęp na dzień wyceny. Posiadanie dostępu do rynku nie oznacza jednakże, że jednostka musi mieć możliwość dokonania w danym dniu transakcji, gdyż dostęp może być ograniczony na przykład z powodu istniejących restrykcji. Niemniej jednostka musi mieć dostęp do rynku, gdy restrykcje przestają istnieć.

Na poziome II hierarchii ujęto wartości wejściowe inne²³ niż ceny wykorzystane na poziomie I, które można zaobserwować w odniesieniu do danego składnika aktywów lub zobowiązania bezpośrednio (na przykład ceny) lub pośrednio (na przykład ustalić na podstawie cen). Za wartości wejściowe poziomu II można uznać między innymi ceny podobnych składników aktywów lub zobowiązań na aktywnym rynku lub ceny identycznych lub podobnych składników aktywów lub zobowiązań na nieaktywnych rynkach²⁴.

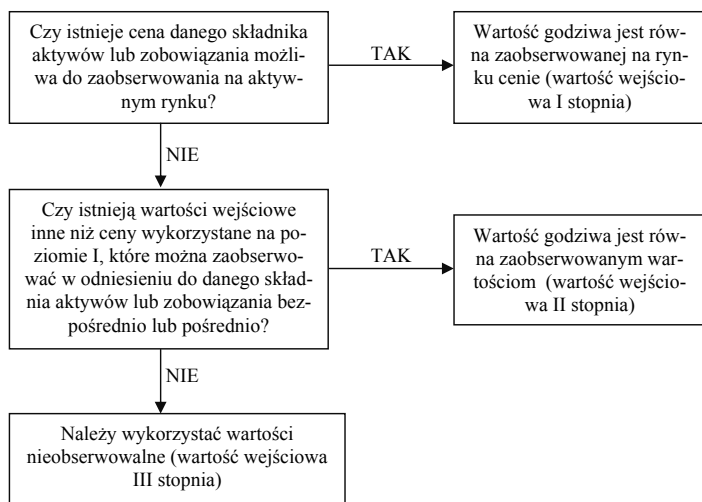
Na najniższym poziomie (poziom III) znajdują się wartości nieobserwowalne. Zgodnie z definicją zawartą w projekcie standardu, są to wartości, dla których dane rynkowe są nieosiągalne. Ustala się je na podstawie dostępnych informacji o założeniach, których użyliby uczestnicy rynku, ustalając cenę danego składnika aktywów lub zobowiązania. Powinny one być wykorzystane na potrzeby wyceny w takim zakresie, w jakim nie jest możliwe wykorzystanie istotnych wartości obserwowalnych. Ustalając wartości nieobserwowalne, jednostka powinna wykorzystać wszystkie możliwe informacje, włącznie z danymi, które sama posiada.

Ustalanie wartości godziwej przy wykorzystaniu zaproponowanej w standardzie hierarchii wartości godziwej przedstawiono na rysunku 1.

Warto zaznaczyć, że szczegółowe wytyczne w zakresie identyfikowania i ustalania wartości wejściowych II i III stopnia zawiera Dodatek B do opracowywanego standardu.

²³ Standard określa je mianem wartości obserwowalnych. Zgodnie z definicją zawartą w standardzie są to wartości wejściowe ustalone na podstawie dostępnych danych rynkowych, które odzwierciedlają złożenia wykorzystane przez uczestników rynku na potrzeby ustalenia ceny danego składnika aktywów lub zobowiązania.

²⁴ *Exposure Draft ED/2009/5...*, par. 51, s. 27.

Rys. 1. Wykorzystanie hierarchii wartości godziwej na potrzeby wyceny

Źródło: opracowanie własne.

Uwagi końcowe

Choć wartość godziwa od wielu już lat była wykorzystywana na potrzeby wyceny, obecnie obowiązujące przepisy MSSF nie precyzowały, jak ją wykorzystywać ani w jaki sposób ustalać. Brak szczegółowych wytycznych mógł niekiedy prowadzić do niedoceniań samego procesu wyceny, negatywnie odbijając się na jakości oraz rzetelności sporządzanych sprawozdań finansowych.

Wydaje się, że wprowadzenie jednego, spójnego standardu zastępującego dotychczasowe cząstkowe wytyczne jest niewątpliwie krokiem we właściwą stronę. Zebranie wszystkich przepisów w jednym tylko standardzie wyklucza ewentualne sprzeczności pomiędzy nimi, a ponadto bardziej szczegółowo określa zasady zastosowania wartości godziwej, co z pewnością spotka się z aprobatą jednostek, które wartość godziwą muszą wykorzystywać.

Warto podkreślić, że standard nie tylko definiuje wartość godziwą i związane z nią pojęcia, wskazuje także, jakie metody ustalania tej wartości należy wykorzystać, oraz nadaje wagi poszczególnym wartościom wejściowym (hierarchia wartości godziwej). Standard wprowadza również szeroki zakres ujawnień, nakazując między innymi zamieszczenie w sprawozdaniu finansowym metod

zastosowanych do ustalenia wartości godziwej, który może zwiększyć wiarygodność sprawozdań finansowych, motywując jednostki gospodarcze do dołożenia wszelkich starań w celu właściwego ustalenia wartości godziwej.

Literatura

- Basis for Conclusions. Exposure Draft ED/2009/5: Fair Value Measurement*, IASFC, Londyn 2009.
- Berman R., *Fair value is not fair*, <http://www.accountancyage.com/accountancyage/analysis/2231374/fair-value-fair>, listopad 2008.
- Exposure Draft ED/2009/5. Fair Value Measurement*, IASFC, Londyn 2009.
- Exposure Draft. Snapshot: Fair Value Measurement*, IASB, <http://www.iasb.org/Current%20Projects/IASB%20Projects/Fair%20Value%20Measurement/Fair%20Value%20Measurement.htm>, 20.02.2010.
- Hendriksen E.A., Breda van M.F., *Teoria rachunkowości*, PWN, Warszawa 2002.
- Mccollum T., *Fair value under fire: new objectives for presenting financial statements management overlooks HR risks changing priorities for*, <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/190852299.html>, grudzień 2008.
- MSR 2 Zapasy, w: Rozporządzenie komisji (WE) nr 1126/2008 z dnia 3 listopada 2008 r. przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz. Urz. UE L320.
- Słownik języka polskiego*, <http://sjp.pwn.pl/lista.php?co=regularny>, 20.02.2010.

*mgr Magdalena Janowicz
Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Instytut Rachunkowości
ul. Mickiewicza 64, 71-101 Szczecin
magi.janowicz@gmail.com*

**FAIR VALUE MEASUREMENT ACCODING THE EXPOSURE DRAFT
OF A NEW INTERNATIONAL ACCOUNTING STANDARD**

Summary

The International Accounting Standard Board is currently working on *The Exposure Draft: Fair Value Measurement*. The planned standard is to clarify the definition of fair value and to provide more detailed rules of the measurement.

The paper presents the main ideas related to fair value, enclosed in the exposure draft.

Translated by Magdalena Janowicz